

dr hab. inż. Katarzyna Sienkiewicz-Małyjurek, Prof. PŚ
Politechnika Śląska
Wydział Organizacji i Zarządzania
Instytut Zarządzania, Administracji i Logistyki
ul. Roosevelta 26
41-800 Zabrze

Zabrze, 11 maja 2019 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Andrzeja Wasiaka
pt. „Instytucjonalno-organizacyjne determinanty zarządzania bezpieczeństwem na drogach publicznych w Polsce”, przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Danuty Stawasz oraz dr Doroty Sikora-Fernandez w roli promotora pomocniczego

Formalna podstawa recenzji

Podstawą sporządzenia recenzji jest decyzja Rady Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 25 marca 2019 r. powołująca mnie na recenzenta w przewodzie doktorskim mgr Andrzeja Wasiaka. Decyzja ta została mi przekazana pismem Pani Dziekan Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego prof. dr hab. Ewy Walińskiej z dnia 26 marca 2019 r. Recenzja została przygotowana w następującym układzie:

1. Ocena podjętej tematyki badawczej;
2. Ocena przyjętej metodyki badawczej;
3. Ocena struktury pracy;
4. Ocena zawartości pracy;
5. Ocena strony formalnej i językowej rozprawy;
6. Wnioski końcowe i konkluzja.

Ocena podjętej tematyki badawczej

Zarządzanie bezpieczeństwem ruchu drogowego od wielu lat stanowi jeden z kluczowych problemów zarządzania publicznego w Polsce. Konsekwencje wypadków drogowych są znaczne i mają zarówno charakter ekonomiczny, jak i społeczny. Statystyki prowadzone w tym zakresie potwierdzają, że obszar ten stanowi w Polsce istotne zagadnienie zarówno z perspektywy badawczej, jak i formułowania polityk publicznych. Z tego względu badania nad przedsięwzięciami zwiększającymi skuteczność zarządzania bezpieczeństwem ruchu drogowego są ważne i potrzebne.

Istotność problematyki bezpieczeństwa na drogach publicznych stanowi duże wyzwanie badawcze w naukach o zarządzaniu. Wynika to z jej złożoności i oddziaływania na podejmowane przedsięwzięcia zarówno uwarunkowań o charakterze organizacyjnym i technicznym, jak również prawnym i społecznym. Od wielu lat, w odpowiedzi na istniejące zagrożenia, wdrażanych jest w Polsce wiele przedsięwzięć, powstają nowe programy i projekty oraz zastosowanie znajdują nowoczesne metody zarządzania. Jednak pomimo wielu badań przeprowadzonych w tym obszarze i podejmowanych przedsięwzięć, wciąż istnieje potrzeba poszukiwania możliwości zwiększenia skuteczności działań w zakresie zarządzania bezpieczeństwem ruchu drogowego. Recenzowana rozprawa doktorska stanowi próbę odpowiedzi na tą potrzebę. Uważam, że znaczenie podjętej problematyki badawczej i zakres, w którym Autor ulokował swoje badania, a także wybór tematu rozprawy i przyjęty problem badawczy są uzasadnione.

Ocena przyjętej metodyki badawczej

Celem głównym recenzowanej rozprawy doktorskiej jest „ocena funkcjonujących rozwiązań w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa na drogach publicznych w Polsce oraz propozycja wdrożenia rozwiązań usprawniających stan faktyczny, co w konsekwencji pozwoli na usprawnienie funkcjonowania systemu organizacyjnego instytucji odpowiedzialnych za zarządzanie bezpieczeństwem na drogach publicznych w Polsce” (s. 5). Cel ten został sprecyzowany na podstawie wstępnego rozpoznania poruszanej problematyki i zidentyfikowania potrzeby holistycznego podejścia do kształtowania bezpieczeństwa na drogach publicznych. Została również sformułowana hipoteza główna, zgodnie z którą „obowiązujące w Polsce rozwiązania instytucjonalno-organizacyjne w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego przystają do dynamicznego wzrostu liczby użytkowników dróg, co skutkuje spadkiem liczby wypadków i kolizji drogowych” (s. 6). Sformułowano dodatkowo dwie hipotezy szczegółowe w brzmieniu:

1. Główną przyczyną wypadków i kolizji na drogach publicznych w Polsce są niezgodne z zasadami ruchu zachowania użytkowników dróg.
2. Bezpieczeństwo na drogach jest uzależnione od prewencyjnych działań organizacji i instytucji je zapewniających oraz ich ścisłej współpracy.

Założenia te są prawidłowe, aczkolwiek są dość oczywiste – zwłaszcza pierwsza hipoteza – i zostały sformułowane bez odniesienia do literatury przedmiotu. W mojej opinii analiza problematyki badawczej ukierunkowanej na wykazanie luk badawczych jest wskazana przed stawianiem tezy głównej i hipotez pomocniczych. Dodatkowo uważam, że brakuje celów szczegółowych, teorio-poznawczych i użytkarnych, oraz zadań badawczych, które pozwoliłyby na analizę prawidłowości i celowości treści zawartych w poszczególnych rozdziałach dysertacji.

Przyjęta w rozprawie doktorskiej metodyka badań obejmuje mieszane metody badawcze. Część teoretyczna opiera się na przeglądzie literatury, aktów prawnych, raportów oraz dokumentów

strategicznych związanych z problematyką zarządzania bezpieczeństwem na drogach publicznych. Dodatkowe informacje obejmują wewnętrzne dane Policji. Z kolei część badawcza dysertacji doktorskiej została przygotowana na podstawie analizy statystycznej danych wtórnych oraz danych pierwotnych uzyskanych w wyniku przeprowadzonego kwestionariusza ankiety. Charakteryzując kwestionariusz ankiety Doktorant stwierdza, że badania objęły całą Polskę, zostały przeprowadzone od października 2017 roku do lutego 2018 roku, dobór próby badawczej był losowy, a ankieta została skierowana do 1000 osób (s. 209). Do analizy wykorzystano statystykę opisową. W mojej opinii w pracach doktorskich wskazane jest zastosowanie bardziej zaawansowanych analiz i testów. Uważam ponadto, że brakuje opisu przebiegu procesu badawczego, który pozwoliłby ocenić jakość uzyskanych wyników. W związku tym bardzo proszę o odniesienie się do następujących pytań:

1. W jaki sposób została ustalona liczebność próby badawczej?
2. W jaki sposób zostały przeprowadzone badania?
3. Czy nikt nie odmówił udziału w badaniach i wszystkie ankiety zostały poprawnie uzupełnione?

Ocena struktury pracy

Recenzowana rozprawa została przygotowana zgodnie z wymaganiami formalnymi stawianymi pracom doktorskim. Składa się ona z pięciu rozdziałów poprzedzonych wstępem i zakończonych podsumowaniem. Liczy ogółem 285 stron, a w tym tekst pracy obejmuje 255 stron. Formalna struktura pracy jest następująca:

- strona tytułowa (s. 1),
- spis treści (ss. 2-3),
- wstęp wraz z celem głównym, tezą główną i dwoma hipotezami badawczymi (ss. 4-8),
- rozdział 1: Bezpieczeństwo publiczne – ujęcie systemowe (ss. 9-35),
- rozdział 2: Prawno-organizacyjne rozwiązania w zakresie zarządzania bezpieczeństwem ruchu drogowego w Polsce (ss. 36-132),
- rozdział 3: Bezpieczeństwo ruchu drogowego w Polsce i sposoby jego zapewniania (ss. 133-208),
- rozdział 4: Bezpieczeństwo na drogach publicznych w Polsce w świetle badań ankietowych (ss. 209-242),
- rozdział 5: Rekomendacje (ss. 242-249),
- podsumowanie (ss. 250-255),
- załączniki (ss. 256-262),
- bibliografia (ss. 263-273),
- spis tabel (s. 274),
- spis rysunków (s. 275),
- spis wykresów (s. 276),

- tytuł, streszczenie i słowa kluczowe w języku polskim (ss. 280-282),
- tytuł, streszczenie i słowa kluczowe w języku angielskim (ss. 283-285).

Strukturę recenzowanej rozprawy można uznać za właściwą, choć rozdział drugi jest nadmiernie rozbudowany w stosunku do pozostałych rozdziałów.

Ocena zawartości pracy

We wstępie Autor w syntetyczny sposób przedstawił podstawowe determinanty instytucjonalno-organizacyjne skutecznego zarządzania bezpieczeństwem na drogach publicznych. Zarysował potencjalne korzyści wynikające z rozpoznania niedoskonałości w badanym obszarze i słusznie stwierdził, że „sprawność systemu zarządzania bezpieczeństwem ruchu drogowego [...] wymaga zmian, które w konsekwencji przyczynią się do trwałej jego poprawy” (s. 4). Na podstawie tego stwierdzenia Autor przyjął cel główny i hipotezy badawcze. Przedstawił również przedmiot dysertacji i zawartość jej poszczególnych rozdziałów. W mojej opinii wstęp został przygotowany właściwie i zawiera niezbędne informacje.

Pierwszy rozdział ma charakter teoretyczny. Autor dysertacji doktorskiej przedstawił w nim istotę bezpieczeństwa, podkreślił jego rolę w każdej działalności człowieka. Zaznaczył, że stanowi ono proces „ciągłej działalności jednostek, społeczności lokalnych, państw, a nawet organizacji międzynarodowych” (s. 11). Jest to bardzo ważne stwierdzenie wskazujące na złożoność badanej problematyki. Doktorant scharakteryzował również podstawowe rodzaje bezpieczeństwa w ujęciu przedmiotowym i podmiotowym. Zadania realizowane w zakresie bezpieczeństwa publicznego odniósł do istniejących zagrożeń i struktury organizacji państwa oraz wskazał podmioty uczestniczące w kształtowaniu tego bezpieczeństwa. Przedstawił proces zarządzania bezpieczeństwem publicznym, a w tym zapobieganie, przygotowanie, reagowanie i odbudowę. Struktura i opis podstaw zarządzania bezpieczeństwem publicznym w rozdziale pierwszym wskazują, że Doktorant zna i rozumie prawidłowości i zasady realizacji działań w badanym obszarze.

Drugi rozdział ma również charakter teoretyczny i obejmuje analizę literatury przedmiotu w zakresie stosowanych rozwiązań prawno-organizacyjnych w zakresie zarządzania bezpieczeństwem ruchu drogowego w Polsce. Rozważania w tym zakresie Doktorant rozpoczyna od charakterystyki przedsięwzięć podejmowanych przez organy administracji publicznej i obowiązujących rozwiązań prawnych, a w tym zapisów w Krajowej Polityce Transportowej, Dyrektywie 2008/96/WE, Strategii Rozwoju Transportu do 2020 r., a także obowiązującego w Polsce systemu prawno-organizacyjnego w zakresie bezpieczeństwa na drogach. Autor dysertacji doktorskiej słusznie stwierdza, że zarządzanie przez cele wydaje się być odpowiednią metodą realizacji działań w badanym obszarze, a ponadto realizacja pojedynczych przedsięwzięć nie jest wystarczająca do osiągnięcia zadowalających efektów (s. 47). Postuluje systemowe i kompleksowe podejście do zarządzania bezpieczeństwem ruchu drogowego. W dalszej części Doktorant koncentruje się na Krajowej Radzie Bezpieczeństwa

Ruchu Drogowego, jako instytucji wiodącej w badanym obszarze. Jest to właściwe podejście wskazujące na konieczność sieciowego ujęcia zadań podejmowanych w zarządzaniu bezpieczeństwem ruchu drogowego i roli koordynatora tej sieci. Opisał regulacje prawne, na podstawie których Krajowa Rada Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego realizuje swoje zadania, jej strukturę organizacyjną, zakres odpowiedzialności i podejmowane przedsięwzięcia. Rozważania w tym zakresie doprowadziły Doktoranta do uwarunkowań kreowania polityki bezpieczeństwa ruchu drogowego, które zanalizował w ujęciu wewnętrznym i zewnętrznym oraz problematyki zarządzania systemowego. Odniósł się on do zasad Narodowego Programu Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego 2013-2020, Strategii Rozwoju Kraju 2020, Strategii Rozwoju Transportu do roku 2020, Narodowego Programu Zdrowia na lata 2007-2015, Narodowego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2011-2015. Dokładnie przestudiował ewolucję programu GAMBIT. Doktorant szczegółowo i wnikliwie zanalizował przedsięwzięcia wdrażane dzięki tym programom, podkreślił wielopłaszczyznowość realizacji wyznaczonych celów i zidentyfikował obszary wymagające usprawnień, do których zaliczył: edukację, szkolenie i egzaminowanie kierowców i kandydatów na kierowców, nadzór nad ruchem drogowym, wymiar sprawiedliwości, stan techniczny pojazdów i ich wyposażenie, infrastrukturę drogową, ratownictwo na drogach oraz pomoc ofiarom wypadków (ss. 71-73). Dokonał również krytycznego porównania polskich rozwiązań prawno-organizacyjnych stosowanych w zakresie zarządzania bezpieczeństwem ruchu drogowego z rozwiązaniami stosowanymi w innych krajach. Odniósł się do trzech modeli stosowanych w państwach Unii Europejskiej, a w tym modelu międzyresortowego, agencyjnego oraz ministerialnego. W rezultacie przeprowadzonego porównania celnie wytypował słabe punkty polskiego systemu zarządzania bezpieczeństwem ruchu drogowego, a w tym ograniczoną współpracę i koordynację działań, brak wzajemnego zaufania oraz błędy w procesie zarządzania (s. 89). Te pierwsze wnioski były podstawą rozważań Doktoranta na temat potrzeb instytucjonalno-organizacyjnych w zakresie zarządzania bezpieczeństwem ruchu drogowego oraz potencjału podejmowania interwencji. Swoje postulaty oparł on, na zasadzie dobrych praktyk, na europejskich rozwiązaniach w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego. Kolejny podrozdział dotyczy uprawnień do kierowania pojazdami, szkolenia kierowców i zadań ośrodków ruchu drogowego. Jest to niezmiernie istotny problem w całości dysertacji, gdyż – zgodnie z przyjętą hipotezą – bezpieczeństwo ruchu drogowego zależy przede wszystkim od zachowania jego uczestników, a ponadto stosowane rozwiązania prawno-organizacyjne są ukierunkowane na kształtowanie tych zachowań. Ostatnim omawianym zagadnieniem była współpraca międzyorganizacyjna. Rozważania w tym zakresie Doktorant rozpoczął od zadań Krajowej Rady Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego, która koordynuje wspólne działania. Dogłębnie zanalizował przedsięwzięcia podejmowane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwo Sprawiedliwości, Polski Związek Motorowy, Komendę Główną Policji, Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad, Urząd Transportu Kolejowego, Straż Graniczną, Żandarmerię Wojskową oraz inne instytucje i organizacje publiczne. W rezultacie trafnie stwierdził, że w zarządzaniu bezpieczeństwem

ruchu drogowego dominuje współpraca horyzontalna, która cechuje się złożonością zarówno z perspektywy struktury relacji, jak i organizacji realizowanych przedsięwzięć.

W trzecim rozdziale Doktorant przeprowadził analizę bezpieczeństwa ruchu drogowego w Polsce i sposobów jego zapewniania wykorzystując dane wtórne, a w tym dane statystyczne Komendy Głównej Policji. Analizie poddał strukturę dróg publicznych w Polsce, rodzaje i liczbę zarejestrowanych pojazdów, a także strukturę krajowej sieci drogowej autostrad i dróg ekspresowych. Dokonał również analizy liczby wypadków drogowych, ich przyczyn i konsekwencji w Polsce na tle Unii Europejskiej. Było to podstawą do podjęcia rozważań na temat narzędzi i metod klasyfikacji ryzyka zagrożeń wypadkami. W tym celu Doktorant wyróżnił i scharakteryzował trzy rodzaje ryzyka: indywidualne, grupowe i społeczne. W rozważaniach wykorzystał Krajową Mapę Zagrożeń Bezpieczeństwa, która została zbudowana i wdrożona przez Komendę Główną Policji, a także przybliżył funkcjonowanie Centrum Automatycznego Nadzoru nad Ruchem Drogowym. Krytyczna analiza wyników badań w zakresie zarządzania bezpieczeństwem publicznym potwierdzają wiedzę Doktoranta na temat złożoności badanej problematyki oraz występujących barier i ograniczeń wpływających na tą strefę polityki publicznej. Rozważania prowadzone w analizowanym obszarze doprowadzają do uznania znaczenia kontroli bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz charakterystyki społecznych i gospodarczych konsekwencji zdarzeń drogowych. Ostatni podrozdział został poświęcony działaniom realizowanym w celu zapewnienia bezpieczeństwa w ruchu drogowym. Doktorant skoncentrował się w nim na zagadnieniach związanych z infrastrukturą, prędkością, bezpieczeństwem pojazdów oraz ratownictwem i opieką medyczną.

Rozdział czwarty obejmuje wyniki badań ankietowych przeprowadzonych z kierowcami w celu „oceny funkcjonowania rozwiązań wpływających na bezpieczeństwo ruchu drogowego na drogach publicznych w Polsce oraz poznanie opinii co do poprawy stanu faktycznego” (s. 209) oraz danych udostępnionych przez Komendanta Wojewódzkiego Policji w Łodzi. Rozdział ten podzielony został na dwa podrozdziały. W pierwszym z nich Doktorant ujął charakterystykę próby badawczej, wyniki odnoszące się do oceny poziomu bezpieczeństwa drogowego w Polsce i oceny jakości dróg, wskazanie sprawców wypadków drogowych, ocenę zagrożeń na drogach, zachowań uczestników dróg oraz wpływu wybranych rozwiązań na bezpieczeństwo ruchu drogowego. Podrozdział ten obejmuje również analizy w zakresie szkoleń kierowców, przygotowania dzieci i młodzieży do bezpiecznego poruszania się po drogach, odpowiedzialności za bezpieczeństwo na drogach i priorytetowych działań prewencyjnych. W mojej opinii podrozdział ten byłby bardziej czytelny, gdyby został podzielony na obszary tematyczne. Drugi podrozdział obejmuje analizę działań policji w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego. Rozpoczyna się od analizy zagrożeń ruchu drogowego, które objęły nielegalne rajdy samochodowe, nieprawidłowe parkowanie, niewłaściwą infrastrukturę drogową, przekroczenie dozwolonej prędkości, zdarzenia drogowe z udziałem zwierząt leśnych oraz złą organizację ruchu drogowego. Opiera się na informacjach udostępnionych przez Komendę Wojewódzką Policji w Łodzi. Przeprowadzone badania i analizy doprowadziły

Doktoranta do sformułowania rekomendacji mających na celu zwiększenie skuteczności zarządzania bezpieczeństwem na drogach publicznych w Polsce, których charakterystyka jest przedmiotem rozdziału piątego. Wśród nich zaproponował:

1. Systemowe podejście do rozpoznawania problemów bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz ustalenie priorytetów i kierunków działań ukierunkowanych na ich systematyczną realizację.
2. Reorganizację systemu szkoleń przyszłych kierowców, weryfikacji posiadanej wiedzy i umiejętności oraz Funkcjonowania Wojewódzkich Ośrodków Ruchu Drogowego.
3. Połączenie przedsięwzięć z zakresu zarządzania bezpieczeństwem infrastruktury drogowej z zarządzaniem bezpieczeństwem ruchu drogowego.
4. Zwiększenie koordynacji i współpracy w sieci bezpieczeństwa ruchu drogowego, której liderem byłaby Krajowa Rada Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego.
5. Modyfikację przyjętej metodyki klasyfikacji ryzyka oraz ewidencjonowania zdarzeń ruchu drogowego i włączenie do analiz uwarunkowań środowiskowych.
6. Budowę świadomości społecznej poprzez wzmożone kampanie społeczne dotyczące wpływu prędkości na bezpieczeństwo ruchu drogowego.
7. Budowę platformy pozyskiwania i wymiany informacji pomiędzy organizacjami zajmującymi się bezpieczeństwem ruchu drogowego, a użytkownikami dróg publicznych.

Należy zauważyć, że proponowane usprawnienia mają zarówno charakter systemowy, jak i aplikacyjny. Ostatnią część pracy stanowi podsumowanie, w którym zostały ujęte najważniejsze wyniki przeprowadzonych badań i analiz.

Biorąc pod uwagę całokształt pracy można uznać, że została ona przygotowana w sposób spójny i przejrzysty, a w poszczególnych rozdziałach można znaleźć wyjaśnienie poruszanych kwestii problemowych. Uważam jednak, że jej słabością jest brak rozdziału dotyczącego metodyki badawczej, w której mógłby być ujęty gruntowny opis procesu badawczego oraz zadania badawcze przypisane do celów pracy. Odniesienia do metodyki badawczej można znaleźć we wstępie i w rozdziale czwartym, aczkolwiek ich zebranie w postaci osobnego rozdziału i dokładne wyjaśnienie zwiększyłoby walory naukowe recenzowanej rozprawy doktorskiej.

Ocena strony formalnej i językowej rozprawy

Strona językowa stanowi mocną stronę recenzowanej rozprawy doktorskiej. Praca została przygotowana przejrzysto, starannie i komunikatywnie. W kilku miejscach brakuje jedynie przecinków, np. na str. 18, czy też występuje kilka błędów językowych, np. na str. 247: „wpływu prędkości na bezpieczeństwo w ruchu drogowego”. Wymienione błędy stanowią przeoczenia i nie wpływają na moją pozytywną ocenę strony formalnej i językowej recenzowanej rozprawy.

Teoretyczne i praktyczne perspektywy dysertacji doktorskiej wzajemnie się uzupełniają, a spostrzeżenia i rekomendacje zostały jasno wyartykułowane. Podobnie jakość przygotowanych tabel, rysunków i wykresów jest bardzo dobra. Są one przejrzyste i czytelne oraz powiązane z tekstem. Bibliografia składa się ze 153 pozycji, które obejmują zarówno materiały zwarte i artykuły, jak i akty prawne, dokumenty strategiczne i raporty. Za nieprawidłowość uważam jednak wykorzystanie do przygotowania dysertacji głównie publikacji krajowych. Jednakże biorąc pod uwagę, że zakres badawczy dysertacji tej obejmuje polskie uwarunkowania, dobór literatury można uznać za wystarczający.

Wnioski końcowe i konkluzja

Biorąc pod uwagę zarówno mocne, jak i słabe strony recenzowanej rozprawy doktorskiej uważam, że stanowi ona wkład w rozwój teorii zarządzania bezpieczeństwem na drogach publicznych. Uważam ponadto, że przedstawione w niniejszej recenzji uwagi i komentarze są istotne z perspektywy merytorycznej, ale nie przekreślają one waloru naukowego dysertacji. Na tej podstawie stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Andrzeja Wasiaka pt. „Instytucjonalno-organizacyjne determinanty zarządzania bezpieczeństwem na drogach publicznych w Polsce” spełnia ustawowe wymagania stawiane pracom doktorskim i uzasadnia nadanie Autorowi stopnia doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauk o zarządzaniu.

dr hab. inż. Katarzyna Sienkiewicz-Małyjurek, prof. PŚ

